

Karl Barth, Bezinning

Theologische Existenz heute! (1933)

uit het Duits vertaald door Rob J. Limburg, Den Haag: D.A. Daamen z.j. (1934)

Inleiding en theologische toespitsing

Barth heeft lang voldoende gehad aan “hier in Bonn met mijn studenten op colleges en practica zooals vanouds, en alsof er niets gebeurd was — misschien met eenige stemverheffing, doch zonder op de vragen van den dag in te gaan — aan theologie [te doen], en aan niets dan theologie. Zooals ook het misgezag der Benedictijners in het nabije Maria Laach stellig ook in het Derde Rijk zonder onderbreking en zonder zich te laten afleiden op de gezette tijden heeft weerklonken.” “Ik ben van meening, dat dit óók een vorm van partijkiezen is, in ieder geval een partijkiezen op het gebied der kerkelijke politiek, en indirect zelfs ook op politiek gebied!” Maar er wordt nu zo nadrukkelijk om zijn “woord over de vragen van den dag” gevraagd, dat hij deze tekst nu het licht laat zien. De ‘existentialiteit’ van *theologen* bestaat erin, dat zij ook in deze omstandigheden “juist *niet* over de vragen van den dag [zur Lage] spraken, *maar*, ^[4] nu eerst recht, een ieder op het terrein waarop hij geroepen is, spraken over de eeuwige werkelijkheid [zur Sache], of de voorwaarden overwogen en hielpen scheppen, welke noodig zijn, om dag in, dag uit over die eeuwige werkelijkheid te spreken, zooals dit thans — niet eerst thans, maar toch ook thans! — van ons verlangd wordt.” “Onze theologische existentie beteekent onze existentie in de Kerk, en wel als geroepen predikers en leeraren der Kerk.”

En wij, als predikers en leeraren der Kerk in het bijzonder zijn het er vol vrees, maar ook vol blijdschap over eens, dat wij geroepen zijn door onze prediking en leering het Woord Gods in de Kerk en in de wereld te dienen; dat wij niet alleen zelf staan en vallen met de vervulling van deze roeping, doch ook letterlijk alles, wat ons in deze wereld lief is, of groot en belangrijk toeschijnt, daarmede zien staan en vallen; dat dus geen zorg ons meer op het hart gebonden kan zijn, geen hoop ons meer kan bezielen, dan de zorg voor onze bediening en de hoop, welke deze wekt; dat geen vriend ons liever kan zijn, dan die, welke ons behulpzaam is bij deze bediening, en geen vijand meer gehaat, dan die, welke ons in de vervulling dezer bediening tracht te hinderen. Wij zijn het er over eens, dat wij naast dit eerste, dat de zin van onzen arbeid en onze rust, onzen ernst en onze gelatenheid, onze liefde en onzen toorn is, geen tweede kennen, doch dat al het verdere, dat ons bezig mag en moet houden, in dit eerste besloten ligt en is opgenomen, daardoor wordt gericht en gezegend. Daarover zijn wij het eens, óf wij zijn geen

predikers en leeraren der Kerk. En dit is het, wat ik onze „theologische existentie” noem: dat voor ons, in ons geheele verdere bestaan (bijv. als mannen, als vaders en zonen, als Duitschers, als burgers, als denkers, als bezitters van een altijd onrustig hart, enz.) het Woord Gods datgene moet zijn, wat het nu eenmaal is en alleen voor ons zijn kan, en dat in het bijzonder onze roeping als predikers en leeraren ons zoo geheel in beslag moet nemen, als alleen dit Woord kan en mag doen.

Deze, onze theologische existentie, dat wil zeggen, ons gebonden zijn aan het Woord Gods en de geldigheid van onze speciale roeping tot dienst aan het Woord Gods, kunnen wij thans verspelen. Anders gezegd: wij kunnen thans verzuimen ons — thans eerst recht en meer dan ooit — in deze existentie te handhaven. Nog anders, en beter gezegd: het kan zijn, dat zij ons thans niet meer geschonken wordt, zooals zij ons iederen dag opnieuw diende te worden geschonken, omdat wij vergeten er om te vragen en er met onze gansche ziel naar te hunkeren, zooals thans meer dan ooit noodig is, opdat zij ons worde geschonken. Want dat is de sterke, in alle mogelijke vormen optredende verzoeking van dezen tijd: dat wij ^[6] onder den invloed van de andere dingen, die een beroep doen op onze belangstelling, de intensiteit en de exclusiviteit van de aanspraken, welke het Woord Gods op ons maakt, niet meer als zoodanig erkennen, en daarmede ophouden dit Woord als zoodanig te verstaan. Dat wij in onzen angst voor alle mogelijke gevaren niet meer volkomen vertrouwen op de macht van het Woord Gods, doch dit met allerlei middelen te hulp meenen te moeten komen, en daarmede ons vertrouwen op zijn overwinning geheel opgeven. Dat wij meenen bepaalde dingen beter op andere wijze te kunnen beantwoorden, oplossen, tot stand brengen, dan door het Woord Gods, en daarmede bewijzen, dat wij het practisch in geen enkel opzicht erkennen als Schepper, Verzoener en Verlosser. Dat wij ons hart, behalve aan het Woord Gods, nog aan allerlei andere dingen schenken, die wij, nadrukkelijk of stilzwijgend, daarnaast met de heerlijkheid van het goddelijke bekleeden, en dat wij daarmede bewijzen, dat ons hart in het geheel niet bij het Woord Gods is. Dat wij onder den overweldigenden indruk van zekere „machten, overheden en krachten” God nog elders zoeken dan in zijn Woord, en zijn Woord nog elders dan in Jezus Christus, en Jezus Christus nog elders dan in de Heilige Schriften van het Oude en Nieuwe Testament, en juist daarom behooren tot degenen, die God in het geheel niet zoeken. En dat alles, hoewel men het in de Kerk over het tegendeel eens is! Hoe zouden wij dan echter nog in de Kerk kunnen zijn?

En de bijzondere vorm, waarin deze verzoeking tot ons, predikers en leeraren der Kerk, komt is deze: dat in ons de gedachte opkomt, dat er tusschen onze roeping in de Kerk en verschillende daarvan afwijkende roepstemmen zooiets als concurrentie mogelijk zou zijn, in dier voege, dat wij ons gedrongen en genoodzaakt zouden kunnen gevoelen, die verschillende roepstemmen tegen onze roeping in de Kerk uit te spelen, of ze althans daarnaast een plaats in te ruimen, óf onze roeping in de Kerk door deze andere roepstemmen te laten beïnvloeden en haar in overeenstemming daarmede op te vatten.

Dat wij onszelf en de menschen, tot welke wij gezonden zijn, door geheel andere eischen beheerscht zien, dan door den eisch, dat onze bediening naar behooren wordt vervuld. Dat het tweede en derde, dat wij in het eerste behoorden opgenomen te weten, voor ons practisch in de eerste plaats gaat komen, met het eerste begint samen te vallen, en ten slotte de plaats van dat eerste inneemt. Waardoor wij datgene, dat in werkelijkheid het eerste is, voorgoed prijsgeven, en daarmede onze roeping zelf hope-¹⁷⁾ loos verzaken. Niettegenstaande het feit, dat wij het toch als predikers en leeraren der Kerk over iets geheel anders eens waren! Wij zijn dan namelijk geen predikers en leeraren der Kerk meer. Wij zijn dan politici en kerkelijke politici. Het is geen schande, het heeft op zichzelf zijn waarde, wanneer men politicus is, of aan kerkelijke politiek doet. Theoloog-zijn is echter iets anders. Wanneer een theoloog politicus wordt, of aan kerkelijke politiek gaat doen, dan kan hem dat altijd zijn theologische existentie kosten. Dit schijnt in dezen tijd in zeer bijzondere mate het geval te zijn. En daarom is het tijd om het met nadruk uit te spreken: dat wij onder geen beding onze theologische existentie mogen verliezen, ons eerstgeboorterecht inruilen tegen een schotel linzenmoes. Of, om het positief uit te drukken: dat wij thans man voor man in de Kerk, zooals zij ons door het Woord Gods heeft voortgebracht, op het onvergelijkelijke terrein onze roeping moeten *blijven*, of in de Kerk en op dit terrein van onze roeping moeten *terugkeeren*: onder alle omstandigheden, met achterstelling van alle andere wenschen en verlangens, tot elken prijs.

Barth had het grootste deel van de tekst duidelijk al af toen op 24 juni het besluit viel tot “de instelling van een regeeringscommissaris voor de Kerk”; door “de eerste besluiten, welke deze heeft uitgevaardigd, [zijn we] in een geheel nieuw stadium zijn getreden.” De volgende drie problemen komen daardoor in een ander licht te staan [“zur Lage”], maar des te meer maakt een spreken “zur

Sache” duidelijk wat hier allemaal misgaat en verder mis dreigt te gaan – en wat een theologische existentie vandaag vraagt.

§1 De plotselinge ‘noodzaak’ tot reorganisatie van de kerk

We slaan een stuk over. Met verbijstering citeert Barth daarin een typerende inleiding (dat woord komt in de volgende passage geregeld terug) van een kerkelijk document:

„Een machtige nationale beweging heeft ons Duitsche volk aangegrepen en omhooggestuwd. Een ingrijpende reorganisatie van het Rijk breekt zich baan, nu de Duitsche natie is ontwaakt. Wij zeggen dankbaar „ja” op deze wending in de geschiedenis. God heeft haar ons geschonken, Hem zij de eer.

Aan het Woord Gods gebonden, zien wij in het groote gebeuren onzer dagen een nieuwe taak, welke onze Heer aan zijn Kerk stelt....”

Dergelijke verklaringen werden vrijwillig afgegeven, signaleert Barth, er was toen nog geen dwang hierin van staatswege.

Men moet echter de vraag stellen, of het wellicht niet inderdaad het geval is geweest bij deze voor de beteekenis der begonnen hervorming der Kerk inderdaad belangrijke politieke inleidingen van zoovele kerkelijke publicaties, resp. bij de achter deze publicaties staande gezindheden en houdingen: dat de Kerk weer eens ontrouw is geweest aan zichzelf. Want de beteekenis dezer inleidingen beperkte zich helaas niet tot de ongetwijfeld mogelijke en gerechtvaardigde constateering, dat de leiding Gods de Kerk door de politieke gebeurtenissen aanleiding had gegeven harerzijds opnieuw het oor te leenen aan het Woord Gods, dat haar tot grondslag dient, en dit opnieuw gehoorzaam te worden. De beteekenis dezer inleidingen was helaas ook niet uitsluitend de vanzelfsprekende erkenning van den nieuwen Staat, als de door God naast de Kerk geplaatste „overheid” volgens Rom. 13. Integendeel, hun beteekenis was ondubbelzinnig die van een politieke uitspraak — een politieke uitspraak, zooals de Kerk die, toen de revolutie van 1918 zegevierde, terecht achterwege heeft gelaten. Wekt echter niet het feit, dat zij haar thans niet achterwege gelaten heeft, twijfel aan de juistheid van haar optreden bij die vorige gelegenheid? Zweeg zij misschien ^[12] toen toch alleen maar om dezelfde reden, waarom zij thans meende te moeten spreken? Het gaat er werkelijk niet om, den kerkelijken waardigheidsbekleders, die toen door hun zwijgen en thans door hun spreken uiting gaven aan hun politieke overtuiging, deze uiting kwalijk te nemen, voorzover het hun persoonlijke overtuiging betrof. Doch wie gaf hun het recht dit, hun oordeel, in naam der Kerk uit te spreken, de nieuwe Kerk op dit politieke oordeel te

grondvesten, haar direct van den aanvang af „gelijk te schakelen”, en daarmede niet alleen allen, die met dit oordeel niet kunnen instemmen, buiten de te reorganiseeren Kerk te sluiten; niet alleen de Kerk op onverantwoordelijke wijze te binden aan een bepaalden geschiedkundigen vorm, doch bovenal principieel de voorgenomen vernieuwing van de Kerk onmiddellijk in te zetten met het proclameeren van een ongehoord nieuw kennis- en normprincipe? Of komt het soms niet neer op het proclameeren van een nieuw kennis- en normprincipe in de Evangelische Kerk, wanneer men openlijk verklaart „de nieuwe opdracht onzes Heeren aan zijn Kerk” *niet* uit de Heilige Schrift, zooals men zou mogen verwachten, *maar* „in het groote gebeuren van onze dagen” te hebben vernomen? Wat beteekent daarnaast de toevoeging „aan het Woord Gods gebonden?” Met het „aan het Woord Gods gebonden”, zou immers de Kerk zich aan het Woord Gods houden, en niet luisteren naar de stem van een vreemde? Op welk gezag handelde men anders? Want het kan moeilijk worden ontkend, dat de Kerk in die inleidende woorden inderdaad heeft geluisterd naar de stem van een vreemde, dat wil zeggen niet naar de stem van het Woord Gods, doch naar die eener menschelijke, zuiver politieke overtuiging. Zonder van buiten daartoe genoodzaakt te zijn, louter omdat zij innerlijk niet zeker was van haar zaak, niet scherp genoeg wist te onderscheiden tusschen theologie en politiek! Of in politieke geestdrift dan wel uit politieke berekening niet *wilde* onderscheiden? In ieder geval niet *heeft* onderscheiden, niet bij haar eigen onderwerp bleef. En zoo, op deze wijze op twee gedachten hinkend, met dat gebrek aan onbevangenheid, dat steeds de Kerk kenmerkt, wanneer zij Kerk zou willen zijn, maar toch vergeet om Kerk te zijn, of dit niet durft, zóó heeft zij zich dan opge maakt tot haar hervormingswerk. Hoe had dan ooit haar gang dat plechtige, dat element van geestelijke zekerheid kunnen hebben, welks ontbreken wij meenden te moeten constateeren? Niemand beschikte over het goede geweten en de onafhankelijkheid, welke noodig zijn voor een arbeid van dien aard. Ik ^[13] denk er niet aan, het nu eenmaal begonnen werk te willen storen door hierop te wijzen. De verdere ontwikkeling kan immers altijd nog beter verlopen, dan het begin geweest is. Het nuchtere feit, dat het nu eenmaal, *hominum confusione et Dei providentia*, practisch *begonnen* is, én het tweede feit, dat het door de jongste gebeurtenissen practisch in zijn ontwikkeling *geremd* is, kan en moet voor de Kerk, evenals geheel het „groote gebeuren van onze dagen”, aanleiding worden, om nu misschien werkelijk op wettige wijze tot haar uiterlijke reorganisatie over te gaan. De nieuwe situatie en de nieuwe omstandigheden

eischen nieuwe besluiten. Is niet misschien juist in de verkeerde wijze, of in de gevolgen van de verkeerde wijze, waarop men de zaak in het voorjaar heeft aangepakt, de brandende, werkelijk om algeheele hervorming schreeuwende nood der Kerk eerst recht aan den dag getreden? En moeten niet juist in het aangezicht van dezen brandenden nood haar werkelijke kracht en wijsheid zich tot een zoodanige hervorming opmaken? Weerklinkt misschien, nadat wij tot dusver eenvoudig veel te eigenmachtig opgetreden zijn, Gods Woord en bevel *thans* op gebiedende wijze? En zou het dan niet mogelijk zijn, dat de kerkhervorming misschien toch nog uit het leven der Kerk zelf te voorschijn trad, en zodoende tot werkelijke *Kerkhervorming* werd? Veel ijver en ernst en menschenlijke toewijding is in de afgelopen maanden reeds aan dezen arbeid besteed. Alleen heeft de Heilige Schrift daarbij blijkbaar niet de leiding gehad, en dus ook niet het Woord Gods. Maar nog bezit de Duitsche Evangelische Kerk de Heilige Schrift en met haar de belofte eener hervorming, niet door menschenlijke of politieke willekeur, en ook niet door die der kerkelijke politiek, doch door het Woord Gods. Waar de Heilige Schrift regeert, daar is theologische existentie, daar kan de hervorming der Kerk voortkomen uit het leven der Kerk. Waar geen theologische existentie is, is zij, in onzen tijd evengoed als in iedere periode, waarin de Kerk zichzelf trachtte te helpen, tot mislukking gedoemd.

§2 *De bisschopskwestie*

Tot Barths verbijstering leek iedereen het er ineens over eens dat er een rijksbisschop moest komen. Ineens was er een “leidersprincipe”, en het is zo klaar als een klontje dat men bij de rijksbisschop niet gedacht heeft aan een herderlijke figuur zoals in Engeland of Scandinavië, maar een werkelijke leider met geestelijke en organisatorische doorzettingsmacht. “Men heeft [daarbij] verzuimd, wat onder geen beding had mogen worden verzuimd, wanneer men had willen waken voor het behoud van zijn theologische existentie, en niet uit louter ^[17] ijver voor de kerkelijke politiek in theologisch opzicht was ingeslapen. Heeft dan werkelijk niemand zich ook maar een oogenblik afgevraagd, of het imiteeren van een politieke ontwikkeling in de Kerk en door de Kerk op zich zelf al niet op zijn minst iets zeer bedenkelijke moest zijn?” Waarbij men dan niet eens heeft ingezien, dat de leidersfiguur Hitler er al was voordat hij rijkskanselier werd; iets dergelijks gaat in de kerk niet werken: eerst een soortgelijke functie creëren en daar dan iemand die geen leider was op benoemen. Waarom is er nauwelijks gevraagd naar een deugdelijke besluitvorming hierin, en vooral: een theologische argumentatie, en een doordenking van de invulling van dit ambt?

Ik weet geen anderen uitweg uit dit doodlopende slop, dan door terug te keeren. Men make ernst van het spel! Wij, *Gereformeerden*, hebben dat althans getracht te doen, door de aankondiging van den autoritairèn bisschop in theologisch opzicht au sérieux te nemen, en dezen onder vermelding van onze theologische bezwaren zoo nadrukkelijk mogelijk af te wijzen. Wij hebben verklaard, dat het ambt van oppersten herder, de volmacht en de autoriteit van Jezus Christus, resp. van de Heilige Schrift, in de Kerk zijn menschelijke equivalent slechts vindt in de bediening der gewone ambten van de in synodaal verband elkaar wederkeerig steunende en van raad en vermaning dienende, concrete gemeenten, en niet in een specialen boven de ambtsdragers der concrete gemeenten gestelden bisschop. Wij hebben verklaard, dat wij de leiding van de Kerk als geheel, dat wil zeggen als de *algemeene* Kerk in de *afzonderlijke* Kerken, voorzoover wij deze van menschen mogen verwachten, slechts van de geordende bedieningen in de gemeenten, doch niet van een ad hoc opgerichten bisschoppelijken troon kunnen verwachten. Dit standpunt is in ieder geval op zichzelf duidelijk. Wij hebben tot dusver vergeefs gewacht op een heldere, met argumenten gestaafde uiteenzetting van het tegenovergestelde standpunt. Wij koesterden het vermoeden, dat dit wellicht het standpunt der Luthersche theologie zou zijn, omdat de zoogenaamde „bisschopsidee” ons tot dusver hoofdzakelijk als een postulaat van onze Luthersche geloofsgenooten bekend was. Doch niet alleen de reeds bestaande ^[20] Luthersche bisschoppen, doch ook Erlangen, Göttingen, Leipzig, Rostock en de overige academische burchten van het Lutheranisme zijn tot dusverre in gebreke gebleven, om het voor het andere standpunt, de Evangelische Locus de episcopo, de theologische leer van den werkelijk Evangelischen bisschop op te nemen, en hebben noch getracht het nieuwe dogma met argumenten te staven, noch ook maar het te formuleeren. Wat zou men daar, en in laatste instantie in iedere Luthersche pastorie anders te doen hebben gehad, dat belangrijker zou zijn geweest, indien het inderdaad waar zou zijn, dat de aanstelling van een werkelijken bisschop, van Luthersch standpunt bezien, een noodzakelijkheid werd geacht? En dan: indien het nieuwe dogma dan wellicht ook voor de Luthersche theologie onaanvaardbaar was? Wat de thans afgetreden „benoemde rijksbisschop” Von Bodelschwingh in deze functie gezegd en gedaan heeft — ik denk in het bijzonder aan zijn met Pinksteren gepubliceerd herderlijk schrijven — was de verloochening en weerlegging van den werkelijken bisschop: het was overal de in den geordenden dienst staande Evangelische Christen en theoloog, nergens de autoritaire geestelijke leider! God zij lof

en dank, dat het zoo was! En God zij lof en dank, dat hij er thans klaarblijkelijk genadig voor bewaard is gebleven, om wellicht in de toekomst nog een autoritair geestelijk leider te ... moeten worden! Maar had het ook niet voor Von Bodelschwingh van het hoogste belang moeten zijn om zich te realiseeren en ons mede te deelen hoe het kwam, dat hij, en in welken zin hij een tijd lang de bevoegdheid had zelfs maar om herderlijke brieven, die *geen* herderlijke brieven waren, te schrijven, en of er in de Evangelische Kerk wel plaats is en kan zijn voor een werkelijken bisschop, die gerechtigd is om op deze en dergelijke wijze leiding te geven? Wie het echter ook moge zijn, die in de toekomst voornemens is den echten bisschop te eischen, te vertegenwoordigen of wellicht zelfs te zijn: hij wordt hierbij uitgenoodigd dezen echten bisschop theologisch (niet sociologisch, niet van politiek, historisch of kairos-filosofisch standpunt, doch theologisch, aan de hand van Schrift en belijdenis!) te definieeren en op theologische gronden aannemelijk te maken, *dan wel* formeel te verklaren, dat hij de instelling van het ambt van den echten bisschop met een beroep op de thans opgeld doende opvatting van den „leider” heeft losgelaten, en dat, alle (nogeens: over de geheele linie van Zoellner tot Hossenfelder) gebruikte groote woorden ten spijt, voortaan hoogstens nog van een administratief-decoratief „bisschopsambt” *zonder* ^[21] autoriteit inzake leer, godsdienst-oefening en kerkorde, zonder recht tot aanstellen en afzetten van ambtsdragers, enz., sprake zal zijn. Hoe kan men, zoolang hierover kennelijk niemand in den een of anderen zin rekenschap wil afleggen — hoe kan men heel de instelling van het ambt van rijksbisschop en heel de keuze van den rijksbisschop als iets anders beschouwen, dan als uitingen eener groote onbezonnenheid, waarin de Kerk — tot dusver is deze indruk niet weggenomen — in onnoodig-geestdriftige of onnoodig-bevreesde aanpassing aan den tegenwoordigen staatsvorm, dat wil dus zeggen: principieel onkerkelijk gehandeld heeft? En wat kan men er anders van zeggen, dan dat het tijd wordt, om weer nuchter te worden — nuchter genoeg om tot de erkenning te komen, dat de Deutsche Evangelische Kerk, voorzoover ook zij deel uitmaakt van de heilige, algemeene christelijke Kerk, haar „leider” *bezit* in Jezus Christus, het Woord Gods, die haar ook wel mensche-lijke leiders kan schenken, doch dat zij het juist daarom — en op het oogenblik wellicht even grondig als Israël op den Karmel — met zichzelf eens dient te worden over de vraag, of zij genoegen wil nemen met *zijn* leiding en met de mogelijkheid dat *hij* ons leiders geeft, dan wel of zij zich, met de Kerk van den paus en in gebrekkige nabootsing daarvan, eigenmachtig wil toevertrouwen aan een zelfgekozen leider. De Deutsche

Evangelische Kerk heeft zich in de personen van haar verantwoordelijke vertegenwoordigers in de afgelopen maanden niet gedragen als de Kerk, die haar leider reeds *bezat*. Doch nog bezit deze *haar*, zoo zeker wij zijn wet en zijn Evangelie nog altijd van hem mogen vernemen. Waar begrepen wordt, dat *hij*, en wel hij *alleen* de leider is, daar bestaat theologische existentie. En waar theologische existentie bestaat, daar is men in alle bescheidenheid — ook al is men nog zoo'n armzalig theoloog, ook al is men de minst bekende dorpspredikant, of zelfs heelemaal geen predikant of theoloog, doch „slechts” zooiets als een lekenouderling — *zelf* de echte bisschop, zooals deze in de Heilige Schrift wordt bedoeld. Waar geen theologische existentie is, waar men om een kerkelijken leider *roept* in plaats van leider te zijn in de bediening, welke men heeft ontvangen, daar is al het geroep om een leider even vergeefs als het geroep der Baalspriesters: „Baal antwoord ons!”

§3 De “*Deutsche Christen*” en het antwoord op die “*Geloofsbeweging*”

3a. Barth maakt duidelijk “tegen de geest en de letter van de leer” van de “*Deutsche Christen*” “een beslist en onvoorwaardelijk ‘neen’” te moeten uitspreken. Opvallend is dat de beslissing om nu ook werkelijk te spreken tegen deze evidente ketterij voor hem werd ingegeven:

(...) in laatste instantie alleen, omdat zij getoond hebben, en nog steeds toonen, dat men aan een „*geloofsbeweging*” ook eenvoudig door middel van *geweld* in den stijl der politieke massavergadering en van den politieken propagandatocht ^[26] kracht en nadruk kan verleen. Dat een wetenschappelijke bijeenkomst van predikanten met een referaat, dat louter over een onderwerp van het vak handelt, daardoor onmogelijk wordt gemaakt; dat een aantal predikanten, die het met de politieke opvattingen van den spreker niet eens zijn, eenvoudig de bijeenkomst dreigen te verstoren — dat is ongetwijfeld nieuw en verbazingwekkend. Dat het „Een vaste burcht is onze God” ook onder begeleiding van tromgeroffel kan worden gezongen; dat de strijdkreet: „boeren, verover de kerken!” mogelijk is geworden — ook dat is nieuw en uiterst gevaarlijk. En wanneer men zijn tegenstanders op theologisch gebied, deze „vaderlandlooze lieden”, deze „fraaie zieleherders” met naam en toenaam noemt en hun belooft, dat zij over twee jaar (na de bevrijding van het Saargebied) „niet slechts *een* pak *slaag*” (ik weet niet op welk woord de spreker den nadruk wilde laten vallen) in ontvangst zullen hebben te nemen, dan is dat iets spiksplinternieuws en dreigt het zelfs levensgevaarlijk te

worden. Indien het echter blijkbaar tot het wezen van deze geloofsbeweging behoort, dat zij zich op een dergelijk peil beweegt, dan is zij zóó gevaarlijk, dat het ongetwijfeld voorzichtiger is, niet in discussie met haar te treden, doch zich over haar hoofd en over dat van haar leiders heen tot het publiek te richten.

Ik wil maar zeggen, dat wij belangrijker en gewichtiger dingen te doen hebben, dan de theologische bestrijding en opvoeding van de „Duitsche Christenen”. Zij mogen zoo gevaarlijk zijn, als zij willen, veel gevaarlijker lijkt mij nog de wijze, waarop de Evangelische Kerk zich tot dusver tegenover hen heeft gedragen. Wanneer de Evangelische Kerk gezond was geweest, hadden er andere dingen gebeurd moeten zijn, dan thans zijn geschied. Wat is er namelijk gebeurd?

[3b.] In de eerste plaats staan wij voor het feit van het eenvoudig verbluffende gebrek aan weerstandsvermogen, waarmede predikanten en gemeenteleden en kerkelijke leidslieden, professoren en studenten in de theologie, ontwikkelden en onontwikkelden, ouden en jongen, vrijzinnigen, orthodoxen en piëtisten, Lutherschen en Gereformeerden in scharen voor den stormaanval dezer beweging bezweken zijn, bezweken, zooals men nu eenmaal bezwijkt onder een echte, zuivere psychose. Bezweken, sommigen in het oprechte geloof, nu eindelijk een werkelijk messiaansche tijding vernomen te hebben, anderen op grond van de een of andere zeer diepzinnige filosofische redeneering, zooals men die altijd het zekerst pleegt te vinden, wanneer men zich weer eens ^[27] geheel en al door de „werkelijkheid” onder den voet heeft laten loopen; weer anderen in de naieve overweging, dat hetgeen op politiek terrein goed is, ook op kerkelijk gebied wel juist zal zijn; een vierde groep, omdat zij wel zoo verstandig was er angstvallig voor te zorgen, dat zij niet werd uitgeschakeld, daar zij haar waardevolle energie niet werkeloos wilde verdoen, nu de zaken zich eenmaal in deze richting ontwikkelden; de vijfde met wijs voorbehoud slechts „het goede” in de beweging aanvaardend; de zesde met de ietwat achterbaksche bedoeling, om slechts toe te treden, ten einde zoo spoedig mogelijk de „noodige oppositie” te gaan voeren, de „eenzijdigheden” der beweging „van binnenuit uit den weg te ruimen” — doch allen tezamen bezweken voor iets, dat zoo duidelijk den stempel van het verkeerde draagt, dat in een gezonde Kerk reeds een catechisant had moeten inzien, dat hij noch op grond van den Lutherschen, noch krachtens den Heidelbergschen catechismus onder welk voorwendsel ook maar een oogenblik had kunnen meedoen. En hoe hebben degenen, die niet rechtstreeks meededen, toch vaak gemeend deze zaak volkomen au sérieux te moeten

nemen; vooral alles in het werk te moeten stellen, om haar geen onrecht aan te doen; toch vooral allen nadruk te moeten leggen op de persoonlijke oprechtheid en toewijding van vele leiders en aanhangers der beweging (waaraan ook ik trouwens geenszins wensch te twijfelen!); zich te moeten verblijden over het „leven” dat plotseling weer in de Kerk was ontstaan — in het kort, alles te doen, om te bewijzen, dat zij toch heusch niet bekrompen waren, maar open stonden voor alles, wat nieuw en echt was; dat zij hier niet alleen met iets nieuws, maar inderdaad met iets echts te doen hadden en dientengevolge het geloof dezer geloofsbeweging in ieder geval dienden te beschouwen als iets, wat de aandacht en de belangstelling ten volle waard was. Waar was het eenvoudige maar den doorslag gevende vragen naar de Christelijke *waarheid* gebleven, dat dit alles gebeuren kon? Of mag men daar in het geheel niet meer naar vragen in de Christelijke Kerk? Is die soms geheel ondergegaan in het gejubel of gekerm over uitbottend leven, rekening houden met de werkelijkheid, onweerstaanbare drang van het geschiedkundig gebeuren, en hoe die woorden, welke alle Christelijke critiek trachten te verstikken, verder mogen luiden? Is men een uitgedroogde dogmaticus of kamergeleerde, wanneer men zich permitteert in deze kwestie ook het luidruchtigste tromgeroffel nog lang niet voor een argument te houden? Is dat misschien soms het mooie in deze beweging, dat duizenden in verband met haar blijkbaar niet eens meer naar de Christelijke *waarheid* ^[28] gevraagd hebben? (...)

3c1. “Het tweede bedenkelijke” dat Barth heeft waargenomen is dat “het grootste en zichtbare gedeelte van het *verzet*” tegen deze ‘geloofsbeweging’ (“ik denk aan de zoogenaamde ‘Jong-Reformatische Beweging’”) in de basis veel te meegaand en begrijpend is geweest.

[3c2.] Ik ben er mij van bewust, dat ik met het bovenstaande wel wat al te hard schijn te zijn jegens menigeen, en zelfs velen, die zich tot gisteren te goeder trouw en met eerlijke bedoelingen ter wille van het groote belang van de zelfstandigheid der Kerk zich juist achter het vaandel der Jong-Reformatoren meenden te moeten scharen, en die wellicht ook onder de thans ontstane omstandigheden opnieuw volkomen te goeder trouw van een dergelijk optreden heil meenen te mogen verwachten. Zij redeneeren ongeveer als volgt: „Wij worden ernstig bedreigd door het gevaar van een vorm van staatskerk, zooals die uit den tijd der Karolingen en die uit de achttiende eeuw. Met de theologische vrijheid en de vrije Evangelieprediking zal het dan uiterlijk en

organisatorisch gedaan zijn, om de eenvoudige reden, dat elk ander Evangelie dan het 'Evangelie in het Derde Rijk' gewoonweg met geweld zou worden onderdrukt. De gemeenten zouden dan geestelijk verhongeren, of vergiftigd worden. Daarom zijn wij het aan de Kerk verplicht, dat wij doen, wat wij kunnen, om dit gevaar af te wenden. En daarbij aanvaarden wij alle hulp, die ons geboden wordt. Slechts iemand, die geheel buiten de werkelijkheid staat, zou daartegen bezwaar kunnen hebben! Iets moest en moet er gedaan worden, en de vorming van een front, zooals dat der Jong-Reformatoren, was gisteren noodig, en zal nu eerst recht noodig zijn!" Ik begrijp dezen gedachtengang, doch ik houd haar voor onjuist. Zij is niet serieus genoeg, en in de Kerk mogen thans, en op dit oogenblik meer nog dan ooit tevoren, ^[35] louter door en door serieuze overwegingen den doorslag geven. De vrijheid der prediking en der theologie, om wier verdediging het thans gaat, mag niet in de eerste plaats bestaan in de beveiliging tegen de te verwachten uiterlijke, formeele onderdrukking door de „Duitsche Christenen". De vrijheid, welke dient te worden verdedigd, is de vrijheid, dat wil echter zeggen: de heerschappij, van het Woord Gods in prediking en theologie. Wij kunnen ons niet duidelijk genoeg realiseeren, dat deze vrijheid of heerschappij, na de geschiedenis der Kerk in de afgelopen twee eeuwen, waaruit wij allen voortgesproten zijn, niet iets van zelf sprekends is; dat wij juist in dit opzicht geenszins veilig zijn, ook al zouden wij reeds lang en breed de invasie van de „Duitsche Christenen" en het uitwendige gevaar, dat ons van hun kant bedreigt, hebben afgeslagen. Deze invasie zelf kan slechts een laatste, ondubbelzinnige aanwijzing zijn, hoezeer de vrijheid, dat wil zeggen: de heerschappij, van het Woord Gods in de geheele Duitsche, Evangelische Kerk *reeds lang* en *over de geheele* linie bedreigd is geworden. De bedreiging met de formeele overweldiging der Kerk kon wel eens een waarschuwing beteekenen, dat het God vrij staat, den kandelaaër van het Evangelie, indien wij niet van het verlangen naar het tegendeel blijk geven, uit de Kerk van Duitschland weg te nemen, zooals eens uit de Kerk van Noord-Afrika, die de Kerk van Augustinus geweest is, evenals de Duitsche Kerk de Kerk van Luther is. Het zou dan dwaas en vruchteloos zijn, om tegen het ons gegeven teeken met de middelen der kerkelijke politiek ten strijde te trekken op een oogenblik, dat misschien het alleruiterste is, waarin het er uitsluitend om diende te gaan, ten overstaan van dit inderdaad ontzettende teeken tot God te roepen, opdat Hij nog geduld moge hebben met de groote ontrouw der moderne Duitsche Christelijkheid en kerkelijkheid, en ons dóór zijn Woord getrouw moge maken aan zijn Woord, dan wij zelf en onze

vaderen het zijn geweest. Het zou dan kunnen wezen, dat wij de dreigende formeele overweldiging door de „Duitsche Christenen” en ook het van die zijde dreigende gevaar van geestelijke verhongering en vergiftiging minder te vreezen hadden, dan het gevaar, dat het Woord Gods ons zal worden ontnomen, indien wij — ook en juist wij die niet tot de „Duitsche Christenen” behooren — ons niet bekeeren. Het zou dan kunnen wezen, dat wij door een geheel anderen strijd in beslag werden genomen, een strijd, die ^[36] hoegenaamd niets te maken heeft met verkiezingen en demonstraties en protesten, noch met bewegingen en fronten; een strijd, niet *om* de Kerk, doch *in* de Kerk, niet ter bescherming doch door *behartiging* van prediking en theologie; niet tegen de Duitsche Christenen, doch implicite ook, en juist *voor* hen, een strijd, waarin wij geen overwinning kunnen wenschen, doch niets anders verwachten, dan het te verliezen, maar dan te verliezen zooals Jacob, en daardoor juist Evangelische Kerk te *zijn*. *Alle* hulp aanvaarden, die ons geboden wordt? Godsvrede met iedereen, wanneer hij slechts met ons tegen het ons bedreigende staatskerkendom is? — Neen, dat zou dan niet meer mogelijk zijn. De geheele kerkelijke politiek met haar mogelijkheden en perspectieven zou dan reeds bij voorbaat geheel uitgesloten zijn. Zelfs die zekere angst voor de „Duitsche Christenen” en hun mogelijke en reeds behaalde successen zou al dadelijk principieel geheel van de baan zijn. Ten deele, omdat wij daar dan in het geheel niet mee te maken zouden hebben, en ten deele, omdat wij ons met datgene bezig zouden houden, dat hun leugens en de macht van hun leugens ieder oogenblik als kaf voor den wind in alle richtingen zou kunnen doen wegstuiven. Met rustige blijdschap zouden wij dan aan hen kunnen denken als aan de „poorten der hel”, die de Kerk nooit zullen kunnen overweldigen. Er zou dan geen sprake van kunnen zijn, dat aan een overwinning op het terrein der kerkelijke politiek alles gelegen zou zijn of met een nederlaag op dit terrein alles verloren zou wezen. En slechts met diegenen zouden wij dan gemeene zaak maken, die wij reeds als medestanders hadden leeren kennen in den arbeid voor het Woord Gods; en wij zouden niet gemeene zaak met hen maken om nu toch weer een nieuwe actie of een nieuw eenheidsfront op pooten te zetten, doch om met hen steeds voort te arbeiden voor het Woord Gods. Op die wijze zou wellicht ook een centrum van weerstand kunnen worden gevormd tegen de gevaren, welke de Kerk tegenwoordig van buiten bedreigen, een centrum van weerstand, dat op een gegeven oogenblik ongezocht ook uit een oogpunt van kerkelijke politiek van groote beteekenis zou kunnen blijken te zijn. Wat wij thans in de eerste plaats noodig hebben, is immers een geestelijk

centrum van weerstand, dat eerst zin en inhoud zou kunnen geven aan een dergelijk centrum op het gebied der kerkelijke politiek. Wie dat inziet, zal thans niet de een of andere strijd, doch een zeer eenvoudig: „Bid en werk!” op zijn programma zetten. —

(...) Men verwijte mij daarom niet, ^[38] dat ik de brave lieden, die zich thans in de Jong-Reformatorische beweging voor de Kerk het vuur uit hun sloffen lopen, in den rug aanval, wanneer ik dezen vorm van verzet als een verzoeking brandmerk, welke minstens even gevaarlijk is, als die van de „Duitsche Christenen”. Ik weet, wat ik doe. God weet, dat ik niemand, die thans verontrust is, weer rustig wil stemmen. Ik zou echter velen dergenen, die thans zoo verontrust zijn, willen vragen, of zij werkelijk verontrust zijn, zoo verontrust, dat zij niet meer door een onrustige kerkelijke politiek tot rust te brengen zijn; zoo verontrust, dat hun niets meer overblijft, dan eindelijk de Kerk te zijn, waarvan zij, ongetwijfeld volkomen te goeder trouw, maar misschien toch nog altijd veel te abstract, den mond vol hebben: de Kerk, dat wil zeggen de gemeente der geroepenen, luisterenden, gehoorzamen; der wakenden en biddenden; der wachtenden en zich haastenden — zoo verontrust, dat het hun niet meer mogelijk is zich aan dit Kerk-zijn te onttrekken. Dat zij den strijd niet anders dan op dit, hun aangewezen, heilige terrein kunnen strijden, den strijd, welks ernst zij thans wellicht zonder meer trachten te ontwijken met hun rumoer in kampen, waarin niets anders dan hun eigen onrustige en versagende hart hen gewikkeld heeft!

Theologische existentie zou in de door de „Duitsche Christenen” geschapen situatie — nog eens: heden meer nog dan gisteren — eenvoudig beteekenen, „dat wij niet meer kinderen zijn, die als de vloed bewogen en omgevoerd worden door alle wind van leer....”! (Ef. 4:14) God erbarme zich over ons! Welk een gebrek aan ruggegraat is er alerwegen aan den dag gekomen, welk een heerschappij van den „overste van de macht der lucht”! (Ef. 2:2) Het had niet zoo behoeven te zijn, en het is, God zij lof en dank, niet noodig, dat het morgen opnieuw zoo zijn zal.

Slot

Ik kom terug op mijn begin. Alles, wat over de vragen van den dag is opgemerkt, had voor datgene, wat ik zeggen wilde, geen zelfstandige beteekenis. Ik heb niet naar de pen gegrepen, omdat ik een woord mijnerzijds over de bisschopskwestie, over de

„Duitsche Christenen”, enz., voor onmisbaar hield. Ik wilde en moest echter in concreet verband met enkele van de vragen, die ons thans allen bezig houden, dit eenvoudige tot de Evangelische theologen zeggen: Wij moeten thans onze theologische existentie^[39] handhaven, thans in sterkere mate nog dan gisteren; wij moeten eenvoudig, recht door zee, onbekommerd en zonder ophouden den ons bevolen weg gaan, en — „indien de zondaars u aanlokken, bewillig niet!” (Spr. 1:10) Indien iemand mij nu mocht willen tegenwerpen, dat met het oog op de groote beweging, die thans door ons volk gaat, met het oog op de groote taak, waarvoor het zich gesteld ziet, met het oog op de groote verwachtingen, waarin het thans leeft, het toch een al te onbelangrijk, een al te particularistisch, misschien zelfs een zelfzuchtig verzoek is, dat wij thans tot elken prijs onze theologische existentie moeten handhaven — dan zou ik hem tot slot nog eens zeggen: vriend, laat ons geestelijk en laat ons vooral reëel denken! Ongetwijfeld, theologische existentie is geen doel op zich zelf, evenmin als God zich er mee tevreden heeft gesteld doel in zichzelf te zijn, die veeleer „ook zijn eigen Zoon niet heeft gespaard, maar heeft hem voor ons allen overgegeven, hoe zal hij ons ook met hem niet alle dingen schenken?” (Rom. 8:32) Indien God in Jezus Christus geheel en al voor ons, menschen, is, dan moet ook de Kerk, als de plaats, waar zijn eer woont, geheel en al voor de menschen zijn, en dus de Duitsche Evangelische Kerk voor het Duitsche Evangelische volk, en dus ook wij, Duitsche theologen, werkelijk en eerlijk geheel en al voor dit volk. Wij moeten dat echter zijn als degenen, die wij zijn, en met datgene, wat *ons* is opgedragen. Ons nu is opgedragen, om onder dit volk het Woord Gods te dienen. Wij zondigen niet alleen tegenover God, doch bezondigen ons ook aan dit volk, wanneer wij andere idealen en doeleinden nastreven, die nu eenmaal *niet* aan *ons* opgedragen zijn. Het ligt echter ook in den aard van onze opdracht, dat deze aan geen ander doel, hoe na ons dat ook aan het hart moge liggen, ondergeschikt, of ook zelfs maar nevensgeschikt kan worden gemaakt. Nog eens: wij zondigen niet alleen tegenover God, maar wij bezondigen ons ook aan ons volk, wanneer wij ook maar in het minst laten tornen aan deze volgorde. En deze opdracht moet uitgevoerd worden, onverschillig of het volk zelf het wenscht of niet wenscht, begrijpt of niet begrijpt, goedkeurt of niet goedkeurt. Wij mogen daarbij dank noch eer verwachten. Wij mogen ons niet verwonderen, wanneer wij veeleer het tegendeel zullen oogsten. Wij moeten het misschien aanvaarden, dat wij zeer eenzaam worden, juist ter wille van de gemeenschap met ons volk. Wij zouden ook daarin niet alleen tegen God zondigen, maar ons ook aan ons volk

bezondigen, wanneer wij *met* het volk wilden gaan, ^[40] inplaats van *voor* het volk pal te staan. Het volk, ook en juist het Deutsche volk in het jaar 1933, heeft het noodig, kan er niet buiten, dat de ons gegeven opdracht wordt uitgevoerd. Het ziet thans een buitengewoon perspectief voor zich: dat het zichzelf hervindt, één en vrij wordt op den weg, dien zijn leiders verklaard hebben te kennen, en dien het besloten heeft met hen te gaan. Doch het Deutsche volk zal de vermaning en den troost van het Woord Gods noodig hebben, ook als het dat doel bereikt zal hebben, hoeveel meer dan op het oogenblik, nu het nog aan het begin staat van den weg, die naar dit doel moet leiden. En dat des te meer, nu het ter wille van deze toekomst van veel afstand moest doen, waarover het zich vroeger kon verblijden, en zich wellicht al te dwaas en onverantwoordelijk heeft verblijd. Waar is al datgene gebleven, dat nog een jaar geleden, en daarvoor een eeuw lang, vrijheid, recht en geest heette? Nu ja, dat zijn tijdelijke en aardsche goederen. Alle vleesch is als gras Ongetwijfeld: reeds menig volk in de oudheid en in den nieuwen tijd heeft het zonder deze goederen moeten stellen, en dit ook gekund, wanneer het gewaagde streven van den „totalistischen staat” zulks verlangde. „Maar het Woord onzes Gods houdt stand in eeuwigheid”. En daarom is het iederen dag — want iederen dag snelt naar de eeuwigheid — waar en onmisbaar. Daarom kan de Kerk, kan de theologie ook in den „totalistischen staat” geen winterslaap slapen, zich geen moratorium en ook geen gelijkshakeling laten welgevalen. Zij is de natuurlijke grens van iederen, ook van den „totalistischen staat”. Want het volk leeft ook in dien staat van het Woord Gods, welks inhoud is: „Vergeving der zonden, opstanding des vleesches en een eeuwig leven”. Dit Woord hebben Kerk en theologie te dienen voor het volk. Daarom vormen zij de grens van den Staat. Zij doen dat tot heil van het volk, tot dat heil, dat noch de Staat, noch de Kerk kunnen tot stand brengen, tot de verkondiging waarvan de Kerk echter is geroepen. Zij moet aan haar karakteristieke, eigenlijke taak trouw *mogen* blijven en trouw *willen* blijven. In de hem opgedragen bijzondere zorg moet de theoloog *wakende* blijven, als een eenzame vogel op het dak, op de aarde dus, doch onder den open, wijd en onvoorwaardelijk open hemel. Mocht slechts de Deutsche Evangelische theoloog wakende blijven, of, indien hij reeds ingeslapen was, heden, ja heden nog weder ontwaken!

Beëindigd: Zondag 25 Juni 1933.